

Za hranice přístupnosti webu

*Mgr. Radek Pavlíček, TyfloCentrum Brno, o. p. s., Michal Jelínek, Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR
projekt Blind Friendly Web*

Anotace: Přístupnost webu je v současné době v českém prostředí ošetřena mimo jiné Vyhláškou o přístupnosti. Zajistit přístupný web je tak pro města a obce zákonnou povinností. Prohlížení webové stránky na desktopu však dnes už není ani zdaleka jediným způsobem, jakým se mohou uživatelé seznámit s informacemi, které obce či města prezentují, a které pro ně mohou být užitečné a zajímavé. Pojďme si společně stručně představit další kanály, přes které dnes mohou uživatelé čerpat informace, způsoby, jakými je mohou zpracovat, problémy na které mohou při tom narazit a v neposlední řadě řešení, kterými je možné těmto problematickým situacím předejít.

Úvod

Přístupnost

Smyslem přístupnosti je zmírňovat či odstraňovat bariéry při získávání a zpracování informací tak, aby **uživatelé** museli při těchto činnostech překonávat co nejméně překážek a mohli se s požadovanými informacemi bez obtíží seznámit. Přístupně publikované informace jsou tedy takové, které bude uživatel schopen i přes své specifické potřeby, za pomoci prostředků, které má k dispozici a způsobem, který mu vyhovuje, efektivně používat. Přístupnost se dnes týká nejen informací publikovaných přímo na webových stránkách, ale i v dokumentech nebo prostřednictvím aplikací. Příklady takových činností mohou být vyhledání a přečtení požadované informace na webové stránce, zakoupení zboží, stažení a přečtení dokumentu či komunikace s úřadem formou dálkového přístupu. Právo na přístupný obsah a přístupnou službu je základním právem uživatele se specifickými potřebami tak, jak jej definuje Mezinárodní úmluva o právech osob se zdravotním postižením.

Aktuální situace v ČR

Dne 28. 2. 2008 byla ve Sbírce zákonů, částce 20 zveřejněna vyhláška č. 64/2008 Sb., o formě uveřejňování informací souvisejících s výkonem veřejné správy prostřednictvím webových stránek pro osoby se zdravotním postižením (Vyhláška o přístupnosti¹).

Zákon č. 81/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony zavedl povinnost orgánů veřejné správy uveřejňovat informace způsobem umožňujícím dálkový přístup (na webových stránkách), postupovat tak, aby byly informace související s výkonem veřejné správy uveřejňovány ve formě umožňující, aby se s těmito informacemi v nezbytném rozsahu mohly

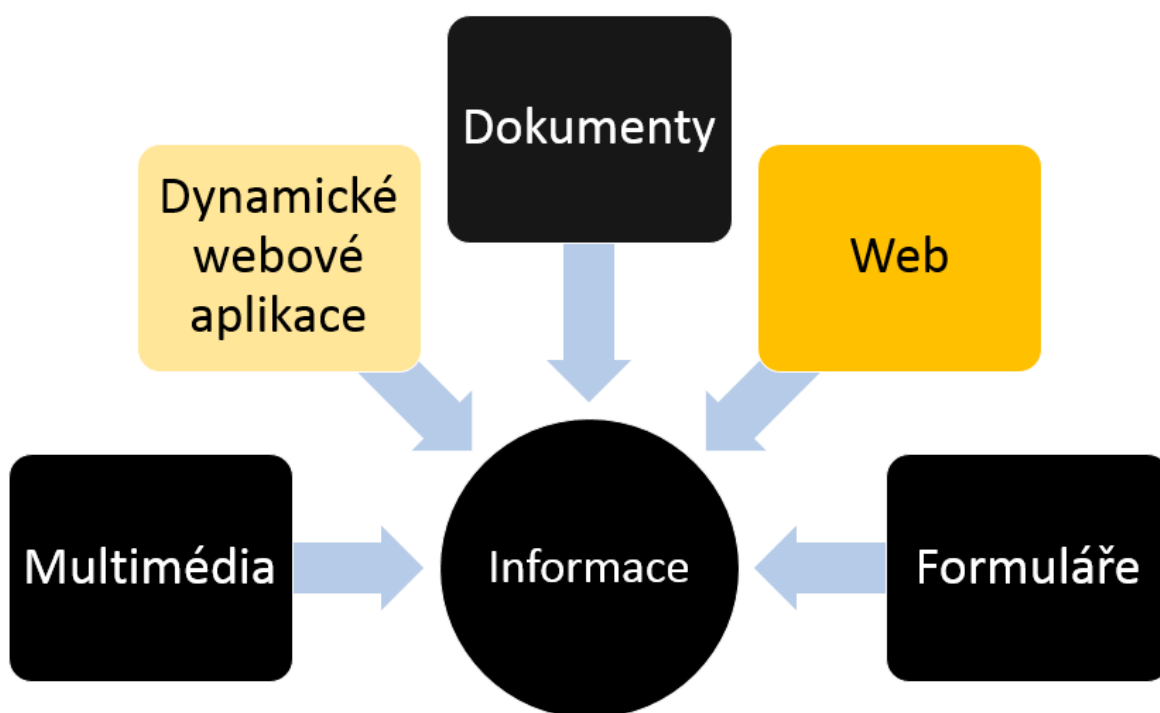
¹ <http://www.mvcr.cz/clanek/vyhlaska-c-64-2008-sb-o-forme-uvzejnovani-informaci-souvisejicich-s-vykonem-verejne-spravy-prostrednictvim-webovych-stranek-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim-vyhlaska-o-pristupnosti-10.aspx>

seznámit i osoby se zdravotním postižením. K provedení tohoto ustanovení je zpracován Metodický pokyn² k vyhlášce č. 64/2008 Sb.

Ačkoliv se Vyhláška o přístupnosti významnou měrou kladně podepsala na zlepšení přístupnosti webů v obecné rovině a neoddiskutovatelná je i její role z hlediska osvěty, její slabé stránky začínají v současné době více a více převládat a Vyhláška o přístupnosti je ve stávající podobě pro aktuální potřeby již nedostačující. Mezi její slabá místa patří například

- její zúžení pouze na (statický) webový obsah, odpovídající době jejího vzniku,
- absence rad, návodů a tipů, jak přístupný web tvořit,
- její nevymahatelnost.

Stávající česká legislativa tedy ošetřuje jen přístupnost webového obsahu a částečně dynamických webových aplikací. Další oblasti ale zůstávají nepokryty.

² <http://www.mvcr.cz/clanek/metodicky-pokyn-k-vyhlasce-c-64-2008-sb-o-forme-uverejnovani-informaci-souvisejicich-s-vykonem-verejne-spravy-prostrednictvim-webovych-stranek-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim-vyhlaska-o-pristupnosti.aspx>

Obr. 1: Přístupnost multimediálního obsahu, dokumentů a formulářů dnešní legislativa prakticky neřeší.

Přístupnost se dnes netýká jen HTML a desktopových prohlížečů

Web od roku 2008, kdy byla vydána česká Vyhláška o přístupnosti, prošel velkým vývojem. Vyhláška o přístupnosti byla vytvořena s předpokladem, že web je tvořen převážně statickými HTML dokumenty. V současnosti je však **web multimediální a interaktivní prostor**, ve kterém je (X)HTML jen jednou z mnoha používaných technologií a na tuto skutečnost je třeba reagovat.

Uživatelé se totiž dnes na Internetu běžně setkávají s jiným typem obsahu, než je HTML, a i takto prezentované informace je pro ně třeba zpřístupnit.

Dochází také k výraznému posunu v typech zařízení, které uživatelé k přístupu k informacím používají. V současné době je už polovina přístupů na webové stránky z mobilních zařízení³ a předpokládá se, že tento trend bude do budoucna sílit.

Co vše má vliv na přístupnost?

Přístupnost je dnes bohužel často vnímána pouze z technického úhlu pohledu, tzn. jak kvalitní je kód dokumentu a zda vyhovuje technicistním standardům tvorby obsahu. Tyto aspekty jsou samozřejmě velmi důležité, ale je velkou chybou přístupnost zužovat pouze na ně. Výsledkem takového zúženého pohledu na přístupnost pak může být publikovaný obsah, kterému sice po technické stránce není co vytknout, ale v praxi je takový obsah jen velmi obtížně přístupný.

Neméně důležitou roli v tom, jak uživatel se specifickými potřebami vnímá přístupnost obsahu publikovaného digitální formou (ve finále je to totiž on, kdo bude s takto publikovaným obsahem za ztížených podmínek pracovat), totiž hraje

- jeho **zdravotní postižení a potřeby z něj vyplývající**: jiné požadavky na přístupnost má nevidomý, jiné slabozraký, sluchově či tělesně postižený.
- **Zkušenosti uživatele s prací s digitálním obsahem**: čím větší zkušenosti, tím si snáze uživatel může poradit i s méně přístupnou formou publikace. Na druhou stranu zkušenosti uživatelé mají na přístupnost větší požadavky, protože dokáží možnosti lépe zpřístupněného obsahu využít.
- **Zkušenosti v ovládání asistivní technologie**: čím lepší má znalosti, tím lépe může uživatel využít možnosti, které mu asistivní technologie nabízí.
- Uživatelem **používaná asistivní technologie, její konfigurace a verze**.

³ <http://strategie.e15.cz/zpravy/polovina-pristupu-na-internet-je-z-mobilnich-zarizeni-1150535>

- **Použitý software či hardware.** Použitý prohlížeč umožňuje uživateli využít jeho funkce k tomu, aby si webovou stránku zobrazil tak, jak mu to nejlépe vyhovuje, či pomocí doplňků překonal bariéry, které se na stránkách vyskytují.
- **Preference a zvyklosti konkrétního uživatele při práci s webem a informacemi.**

Příklady z praxe

Úřady prezentují drtivou většinu informací ve formě digitálních dokumentů či formulářů (kvalifikované odhady hovoří až o 90 %). Poměrně často se pak uživatelé dostávají do situace, kdy se na přístupném webu dostanou relativně snadno k informaci, kterou hledají, ale samotná informace už je pro ně nepřístupná, protože je prezentována ve formě dokumentu bez textové vrstvy či nepřístupného graficky orientovaného formuláře, či elektronického formuláře vytvořeného tak, že jej uživatel, který používá k práci s ním asistivní technologii (odečítač obrazovky, zvětšovací program, atp.), není schopen vyplnit, a potřebuje k tomu asistenci.

Typickou situací, kdy stávající Vyhláška o přístupnosti neřeší aktuální potřeby uživatelů, je prezentace dokumentů na úřední desce⁴. Jak je uvedeno v Metodickém pokynu k Vyhlášce o přístupnosti, Pravidla se vztahují k tvorbě webových stránek a nebylo jejich cílem stanovovat podmínky pro práci se soubory, které jsou ale dnes ke zveřejnění některých informací naprosto běžně používány. Pokud tedy úřad prezentuje informace ve formátu PDF bez textové vrstvy, pak jsou tyto informace pro určitou skupinu uživatelů prakticky nepřístupné, či musí pro jejich získání vyvinout zvýšené úsilí, aniž by měli zaručeno, že jim obsah bude korektně zpřístupněn (v tomto případě se jedná o použití OCR).

Velkým problémem jsou také situace, kdy je nevidomému uživateli přes datovou schránku doručen digitální dokument, který vznikl naskenováním do formátu PDF, ale tento dokument nemá textovou vrstvu a je uzamčen pro přístup k obsahu. S obsahem takového digitálního dokumentu se nevidomý uživatel jen velmi obtížně seznámí. Přitom tento dokument může obsahovat rozhodnutí, kterým se zcela zásadně zasahuje do jeho práv, nebo kterým se určuje správní úkon v souvislosti s některým druhem řízení.

Další oblastí, kterou Vyhláška o přístupnosti nepokrývá, je přístupnost mobilních aplikací. I zde – s ohledem na vzrůstající počet přístupů k informacím z mobilních zařízení – lze předpokládat, že úřady brzy začnou informace prezentovat i touto formou. A pokud rozhraní těchto aplikací a prezentovaná data nebudou přístupná, uživatelé se specifickými potřebami opět mohou mít při práci s těmito aplikacemi a přístupu v nich prezentovaným informacím zásadní problémy.

Řešení – WCAG 2.0 a legislativa

Jak jsme už několikrát zmínili, stávající Vyhláška o přístupnosti tyto situace neřeší a ačkoliv některé konkrétní situace je možné s větším či menším úspěchem vyřešit na straně uživatele, pouze

⁴ <http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-brno/zpravy/250639-ani-s-pomuckami-si-nevidomi-nekte-re-webove-stranky-neprectou/>

koncepční a komplexní řešení celé problematiky zajistí bezproblémovou přístupnost pro maximum uživatelů.

Jedním z řešení je volba vhodné a šířeji pojaté metodiky, která se nezaměřuje pouze na přístupnost webového obsahu. Jednou – a prakticky jedinou volbou – je v tomto kontextu mezinárodně uznávaná metodika Web Content Accessibility Guidelines 2.0⁵, pokrývající všechny tyto aspekty a nabízející prostřednictvím dokumentu Techniques for WCAG 2.0⁶ i konkrétní rady, jak tvořit přístupný obsah nezávisle na tom, zda se jedná o HTML, PDF či Flash. Metodika WCAG 2.0 je i ISO normou (ISO/IEC 40500) a s ohledem na připravovanou směrnici EU k přístupnosti je více než prozíravé se s obsahem této metodiky seznámit a začít jej brát v potaz.

V případě mobilních aplikací pak existují oficiální návrhové vzory pro Android⁷ i iOS⁸, jejichž dodržením zajistíme přístupnost aplikací primárně v technické rovině.

Neméně důležité je pak celou problematiku přístupnosti informací obecně ošetřit na legislativní úrovni.

Odkazy na další zdroje o přístupnosti

Zájemce o hlubší seznámení s tematikou přístupnosti odkazujeme například na články Radka Pavlíčka v magazínu [Zdroják](#)⁹, web našeho projektu Blind Friendly Web¹⁰ či blog POSLEPU¹¹, kde s kolegy o novinkách v oblasti přístupnosti pravidelně píšeme.

⁵ <http://www.w3.org/TR/WCAG20>

⁶ <http://www.w3.org/TR/WCAG20-TECHS/Overview.html>

⁷ <http://developer.android.com/design/patterns/accessibility.html>

⁸ <https://developer.apple.com/accessibility/>

⁹ www.zdrojak.cz/autori/radek-pavlicek

¹⁰ www.blindfriendly.cz

¹¹ www.poslepu.cz